

Specializarea:

Etnologie

Punctaj

Problema nr. 1.

Întrebarea nr. 1 1 punct

Întrebarea nr. 2 1 punct

Întrebarea nr. 3 1 punct

Întrebarea nr. 4 1 punct

Problema nr. 2.

Întrebarea nr. 1 1 punct

Întrebarea nr. 2 1 punct

Întrebarea nr. 3 1 punct

Întrebarea nr. 4 1 punct

Întrebarea nr. 5 1 punct

Total: 9 puncte

Se acordă 1 punct din oficiu.

1. sz. feladat

Szövegértési teszt

Alább egy mesemondó életpályáját és mesemondási szokásait foglaljuk össze. Olvassa el figyelmesen a szöveget, majd válaszoljon a feltett kérdésekre.

„Koczkás Sándor 1926. január 28-án született a Bihar megyei Kiskerekiben. Szülőfaluja elzárt település, zsellérfalu volt, hagyományos építészetét későig megőrizte. A falu környéki mocsarakat 1965–71 között csapolták le. Koczkás Sándor házának végében későig megmaradt a nádas.

Édesapja cseléd volt, felváltva hol egyik, hol másik grófi uradalmon dolgozott. Költözkor családját is magával vitte. Három gyermeke született. Koczkás Sándor 13 évesen ment iskolába. Két osztályt végzett el. Ezalatt megtanult írni és olvasni magyarul és románul. Két év múlva napszámba indult, így tanulmányait félbeszakította. 1944-ben besorozták, négy hónapig volt távol. 1948-ban nősült. Katonának vitték két évre. Itt további két iskolai osztályt végzett. Két gyermeke született. Koczkás Sándor mezőgazdasági munkát végzett. Szókimondásáért népszerű, munkájában megbízható, pontos, kezdeményező volt.

Mesélni négyéves korától tizedik életévéig tanult, édesapjától. A mesemondásra téli estéken került sor, a szomszédok jelenlétében, biztatására. A környezetében az apját „Koczkás György, a mesélő” néven tartották számon. Fia tőle leste el a meséket. »A mesélíst már négyéves koromban tanultam apámtól. Már négyéves koromban olyan kapcsolásom volt, hogy ha egyszer elmondta előttem az apám, én utána el tudtam mondani. Olyan jó fejem volt. Otthon esténként jöttek a szomszédok is, meg nekünk is mondta, hát tudtuk, hogy tud mesélni! Hát:

– Apám, mondják már mesét!

Hát ugyi ű se szeretett korán lefeküdni, már ha dógozott is. De csak hosszú télen az este, és akkor még az anyám is fiatal volt, ű is fiatal volt, hát el-elmondott egy-egy mesét és ezen keresztül én megfogalmaztam.« Felesége halála után az apa már ritkábban mesélt.

A fiú az állatok őrzése közben kezdett társainak mesét mondani. 17–18 évesen gyakrabban mesélt, egyelőre csak szűkebb közösségének. Amikor udvarolni kezdett, hallgatóinak köre kibővült. »A rossz idő beálltával, az őszi, téli estéken mondta a mesét, szinte folyt belőle« – emlékezett vissza felesége. Életének ez a szakasza 1960 körül zárult. Ekkor vezették be a faluba a villanyt, rádió került a házakba, az 1970-es évektől televízió. »A rádióban, televízióban mindent megkapnak az emberek, már nem kell a mese.« Amikor a gyűjtő elvitte őt az iskolába, hogy ott mondjon mesét, Koczkás Sándor tiltakozott: »Felnőtteknek valók ezek! Olyan mesét is tudok, amit az asszonyoknak nem szoktam elmondani. [...] Rosszat álmodik tőle az ember.« A családban már nem mondott mesét. Hallgatói munkahelyén, a termelőségvetkezetben kerültek ki. Ez a helyzet azonban befolyásolja a meséket: »Ezek hosszúak, a mi ebédszünetünk meg fél óra. Ilyenkor, ha kéri, a rövid tréfás mesét mondom. Úgy futtában eszünk, ki mikor tud. Nincs rá idő.« (Gyűjtötte: Fábián I. 1984, idézi: Keszeg V. 2011: 92.)

Kérdések, feladatok:

1. Foglalja össze, hogy milyen hagyományokat figyelhetett meg Koczkás Sándor a környezetében. Műveltsége kialakulásában milyen szerepe volt az iskolának, milyen szerepe volt az édesapjának?
2. Koczkás Sándor környezetében hogyan becsülték meg a mesemondót? Miért? Kiknek mesélt Koczkás Sándor?
3. A fenti bemutatásból az derül ki, hogy Koczkás Sándor életében a mesemondás két korszakát lehet elkülöníteni. Hol kezdett mesét mondani, kiknek mesélt fiatal korában? Milyen változást okozott a mesemondásban a villanyvilágítás megjelenése, a termelőségvetkezet megalakulása? Mi változott meg a mesemondásban?
4. A mai ember ritkán találkozik népmesével. Ön milyen körülmények között ismerte meg a népmesét (óvoda, iskola, könyvek, tv)? Ám történetet a mai ember is mesél: személyes élményeit, másokkal

megtörtént eseményeket, filmek cselekményét. Ezek a modern mesék. Nevezze meg környezetéből a történetmondás újabb helyzeteit. Miért mondanak az emberek történeteket?

2. sz. feladat

Szövegértési teszt

Olvassa el az alábbi szöveget! Válaszoljon a kérdésekre és oldja meg a szöveghez kapcsolódó feladatokat!

„Ahol a kölcsönösség ténylegesen túlsúlyban van a mindennapi életben, ott az etikett megköveteli, hogy a nagylelkűséget természetesnek vegyük. Ahogy Robert Dentan is felfedezte a közép-malájföldi szemai törzseknél folytatott kutatómunkája során, hogy soha senki nem mond köszönetet a húsért, amit egy másik vadásztól kapott. A vadász egész napi kínládás során vonszolja haza a disznó tetemét a forró dzsungelen át, és megengedi, hogy pontosan egyenlő darabokra vágják fel, és szétosszák a törzs tagjai között. Dentan megmagyarázza, hogy a kapott porció megköszönése azt mutatja, hogy az a hálátlan személy vagy, aki azt nézi, hogy mennyit ad és mennyit kap. »Ebben a kontextusban a köszönetnyilvánítás nagyon goromba gesztus, mert először is azt sugallja, hogy az illető kiszámítja az ajándék értékét, másodszor meg azt, hogy nem számított ilyen mérvű nagylelkűségre az adományozó részéről.« Felhívni a figyelmet valakinek a nagylelkűségére azt jelenti, hogy mások adósok neked, és elvárod, hogy meghálálják. (...)

A kanadai antropológus, Richard Lee elmeséli, hogy egy megvilágosító incidens révén hogyan tanulta meg a kölcsönösség ezen aspektusát. Hogy köszönetet mondjon a Kalahári sivatagban élő busmanoknak, elhatározta, hogy vásárol egy nagy ökröt, és ajándékként levágatja. Miután a mezőgazdasággal foglalkozó bantu falvakban sokáig kereste a vidék legnagyobb és legkövérebb ökrét, megvette a fajta tökéletes képviselőjének tűnő példányt. De barátai félrehívták, és biztosították, hogy rászedték, és teljesen értéktelen állatot vásároltattak vele. »Persze, megesszük – mondták –, de nem fogunk jóllakni vele. Eszünk, majd korgó gyomorral megyünk haza lefeküdni.« Mégis, amikor Lee ökrét levágták, kiderült, hogy vastag zsírréteg borította. Később barátai megmagyarázták, hogy miért mondták, hogy az ajándéka semmit érő, még akkor is, ha tudták, hogy mi rejtőzik az állat bőre alatt.

»Igen, mikor egy fiatalember sok húst szerez, főnöknek fogja érezni magát, és úgy gondol majd ránk, többiekre, mint szolgákra vagy alattvalókra. Ezt nem tűrhetjük. Elutasítjuk azt, aki kérkedik, mert büszkesége egy szép nap megölet vele valakit. Úgyhogy mindig lebecsüljük a húsát. Ily módon lehűtjük szívét, és szelíddé tesszük.«

Lee kis női és férfi csoportokat figyelt meg, amint esténként hazatérnek az elejtett prédával és a gyűjtött erdei gyümölcsökkel és növényekkel. Mindent egyenlően osztottak meg a társaikkal, még azokkal is, akik otthon maradtak és alvással vagy az eszközeik és fegyvereik karbantartásával töltötték a napot.

»A családok nem csak összegyűjtik a napi termést, hanem az egész tábor – itt lakók és látogatók egyaránt – egyenlően részesül a teljes rendelkezésre álló ételmennyiségből.« Lee megfigyelte: »Bármely család vacsorája mindegyik más, itt lakó családtól származó ételadagokat is tartalmaz. A dió, a bogyók, a gyökerek és a dinnye folyamatosan áramlik egyik családi tűzhelytől a másikig, amíg mindegyik személy igazságos adagot kap.« (...)

Kis, állam nélküli társadalmakban mindenkinek érdekében állt fenntartani mindenki szabad hozzáférési jogát a természetes környezethez. Feltételezzük, hogy a hatalomra éhes kung azt mondaná társainak: »Mostantól az összes föld és minden, ami rajta van, az enyém. Hagyom, hogy használjátok, de csak az engedélyemmel, és azzal a feltétellel, hogy először én választhatok mindenből, amit fogtok, gyűjtötök, vagy és ami megterem.« A társai – gondolva, hogy biztosan megbolondult – összekolcolnák a kevéske ingóságukat, menetelnének egy hosszút, új tábort vernének, és folytatnák megszokott, egyenlőségre törekvő, kölcsönösségen alapuló életmódjukat. Az a férfi, aki király akarna lenni, egyedül maradna, hogy gyakorolja hasztalan uralmát.” (Harris 1994: 83.)

Kérdések, feladatok:

1. Milyen körülmények között követeli meg az etikett, hogy a nagylelkűséget természetesnek vegyük?
2. Miért nem mondanak köszönetet az ételajándékért a szemai törzseknél?

3. Hogyan csapták be a busmanok Richard Lee-t? Később mit mondtak, miért csapták be?
4. Hogyan zajlik esténként az étel elosztása a Lee által megfigyelt közösségben? Tud-e példát írni a saját környezetéből az étel szívésségből történő megosztására?
5. Hogyan reagálnának a kungok, ha egy társuk magához akarná ragadni a hatalmat?

Specializarea:
Studii culturale

Punctaj

Problema nr. 1.

Întrebarea nr. 1 1 punct

Întrebarea nr. 2 1 punct

Întrebarea nr. 3 1 punct

Întrebarea nr. 4 1 punct

Problema nr. 2.

Întrebarea nr. 1 1 punct

Întrebarea nr. 2 1 punct

Întrebarea nr. 3 1 punct

Întrebarea nr. 4 1 punct

Întrebarea nr. 5 1 punct

Total: 9 puncte

Se acordă 1 punct din oficiu.

1. sz. feladat

Szövegértési teszt

Olvassa el az alábbi szöveget! Válaszoljon a kérdésekre és oldja meg a szöveghez kapcsolódó feladatokat!

„A látnivaló a MacCannelli modellben egy tárgy, hely vagy jelenség, amelynek nincs önmagában jelentősége a turista számára. A jelölő végső soron olyan információ, amely közli a turistával, hogy a látványt miért kell megtekinteni. MacCannell példaként a Hold-kőzetet hozza, amely jelölők nélkül a laikus számára megkülönböztethetetlen egy hasonló kinézetű földi kőzettől. A jelölő ezen felfogása könnyen összekeverhető a turisztikai látnivaló mellé helyezett figyelemfelhívó szöveggel, táblával, ami megmagyarázza, hogy mit látunk. MacCannell világossá teszi, hogy nem erre gondol, nem jelzésként, hanem értelemadóként fogja fel a jelölőt; a jelölőket nem tárgy voltukban, hanem funkciójukban értjük. A jelölő lényege éppen ezért értelmezésében nem az információt hordozó tárgy, hanem maga az információ. A jelölők közé messze nem csak műemléket jelző táblák tartoznak, hanem a jelenségek rendkívül széles köre: az információs táblák is, de útikönyvek, reklámok, idegenvezetői szövegek és az utazó által hazatérve elmesélt történetek, előadások vagy éppen művészettörténeti könyvek (MacCannell 1976: 110–111). Ezek az azonos látnivalók tömegéből emelik ki azt az egyet, amely látványosság lesz, és ezek a jelölők teremtik meg a látnivalók eredetiségét és egyediségét.

A fentiek nyomán nyilvánvaló, hogy a turista-látnivaló-jelölő hármassztruktúrájának kiemelkedően a legfontosabb része a jelölő. A jelölők rendkívül kiterjedt halmazát a kutatás többféle megközelítésben próbálta rendezni. Leiper hármassztagolásában a kiváltó vagy megmozdító jelölő (*generating marker*) az az információ, amit elindulás előtt szerzünk, ami utazásra készítet minket. Az átmeneti jelölő (*transit marker*) az utazás során szerzett ismeret. Végül az érintkező jelölő (*contiguous marker*) a látnivalóhoz közvetlenül kapcsolódó értelem (Hemlversen–Grønhaug 2003: 50). A modell világossá teszi, hogy az utazást közvetlenül motiváló kiváltó vagy megmozdító jelölő kiemelkedő fontosságú a turizmusban. Ezen jelölők kommunikációs szempontból ráadásul radikálisan eltérőek a látnivalóval közvetlen kapcsolatban lévő érintkező jelölőtől, egész más érvrendszerrel, figyelemfelkeltő taktikával kell működniük, hogy felhívják a figyelmet egy közvetlenül meg nem tapasztalható látnivalóra. Reprezentáció és empirikus tapasztalat viszonya is alapvetően más a kiváltó (vagy megmozdító) és az érintkező jelölő esetében. Ráadásul a turisták antropológiai kutatása világossá teszi, milyen alapvető érzékelési különbség jellemzi az otthon, az úton, illetve a helyszínen lévő turistát. Mindez nyilvánvalóan a jelölők érzékelésére is kihat. MacCannell és Culler a jelölőket helyi jelölőkre (*on-site marker*, például egy emléktábla), mozgó jelölőkre (*mobile marker*, például egy brosúra) és távoli jelölőkre (*off-site marker*, például a szuvenírek) osztja (MacCannell 1976: 110; Culler 1990: 159). Az interneten található utazással kapcsolatos tartalmakat még nem vizsgálták ilyen szempontból. Nem problematizálva ezúttal azt a kérdést, hogy az interneten megjelenő, számunkra releváns tartalmak a valóság újfajta megnyilvánulásai vagy pusztán a valóság reprezentációi, ha reprezentációként értelmezzük őket, akkor e modellben kiváltó (megmozdító) és távoli jelölőkként tekinthetünk rájuk. (Pusztai 2010: 5–6).

Kérdések, feladatok

1. Mi a látnivaló és mi a jelölő a MacCannell-féle modellben? Hogyan értelmezhető a Hold-kőzet példájával a jelölő fontossága? Tud-e ehhez hasonló saját példát mondani, ahol egy látnivalót a jelölő emel ki a közegéből?
2. A szöveg a jelenségek széles körét a jelölők közé sorolja? Melyek ezek?
3. Milyen kategóriáit különíti el a jelölőknek MacCannell és Culler? Van-e más tipológiája a jelölőknek a szövegben?
4. Ha reprezentációként értelmezzük őket, hogyan tekinthetünk az interneten megjelenő tartalmakra ebben a (MacCannell és Culler-féle) modellben?

2. sz. feladat

Szövegértési teszt

Olvassa el az alábbi szöveget! Válaszoljon a kérdésekre és oldja meg a szöveghez kapcsolódó feladatokat!

„A két csapat találkozója előtti napon a *big man* elmegy az esőemberhez, akinek – természetesen ellenszolgáltatás ellenében – az a feladata, hogy biztosítsa a verseny idejére a jó időt és a sikeres játékot. Az esőember varázsló, mágiát alkalmaz és elmormogja a szükséges varázsigéket. A mágia természetesen tilos, de hiába tiltották be a misszionáriusok, a trobriandiak nem hagytak fel vele. A mágiával hatni lehet a természetfelettire, az imával legfeljebb könyörögni lehet hozzá. A bennszülöttek számára fontos az a hit, hogy ellenőrzésük alatt tartják a természet erőit, s nem csupán identitásuk része, de létbiztonságuk, biztonságérzetük egyik alappillére. Mágia alkalmazásakor úgy érezhetik, nincsenek kiszolgáltatva, s a dolgok kívánságaik szerint alakulnak.

Az esőember mágikus rítusa nélkül nem lehet a versenyt elkezdni, mert akkor biztos lenne a kudarc. Igaz, hogy előfordul, mégis elered az eső, ilyenkor azonban mindenki biztos benne, hogy valaki, aki tudomást szerzett az esemény megrendezéséről, s nem akarta, hogy az sikeres legyen, elment egy nagyobb hatalmú varázslóhoz, aki sokkal erősebbnek bizonyuló rosszindulatú ellenmágiát űzött. Vagy netán többet fizetett a mi varázslónknak... (...)

A játékosok teljes harci díszben, harcosként vonulnak ki a pályára. Az összecsapás napja kora reggel testük kifestésével és feldíszítésével kezdődik. A harcos számára teste kifestése nem egyszerű dekoráció vagy esztétikai élmény, hanem pszichológiai szükségszerűség. A középkori harcos Európában mázsás páncéljában érezte bátorinak magát, a trobriandi harcos bátorságérzetéhez az kell, hogy az őseiktől örökölt tradicionális mintákat a testére és az arcára fesse. A testfestés aprólékos és hosszadalmas folyamatában nemcsak a harcos külseje, hanem bensője is átalakul. Egész személyisége átalakul, békés földművelőből vad harcosná válik, akit egyetlen motívum vezérel, az ellenfél legyőzése.

A férfiak először olajjal kenik be a testüket, majd erre vizik fel fekete-fehér és kés színekkel pöttyeiket, vonalaikat pontosan ugyanúgy, ahogy őseik csinálták. A mintakészlet erősen uniformizált, de lehetőség van egyéni variációkra is. A saját motívumok erősítik az önbizalmat. A harci öltözék fontos kelléke a tollakkal, kagylókkal, virágokkal díszített fejdísz és a bevonulási tánchoz szükséges díszes bot. (...)

A játék megkezdése előtt a csapatok vezetői kijelölik a kapuk helyét és egy közeli pálmafáról leszakítanak egy óriási levelet. A levél segítségével fogják számon tartani az eredményeket, úgy, hogy a levél szálaiból mindig lecsippentenek egy darabot. A bíró nagyon fontos személy, és szerepét nem töltheti be akárki. Minden csapat hozza a saját bíróját, aki egyben varázsló is, tehát semmiképpen sem egy kívülálló, semleges harmadik személy. A bíró kívül áll a harcon – és európai ruhát hord. Mindig a dobó csapat eredményeit "tépik le". A bíró-varázsló dolga a játék alatt nemcsak az, hogy a sikeres dobásokat "regisztrálja", hanem az is, hogy csapata sikere érdekében a játék közben is speciális háborús mágiát alkalmazzon az ütő csapat ellen, saját csapata sikerét elősegítendő. (Bindorffer 1999: 237–238.)

Kérdések, feladatok

1. Mi az esőember szerepe a leírt rítusban? Miért nem szabad az esőember mágikus rítusa nélkül elkezdni a versenyt?
2. Hogyan van jelen a mágia rítusban?
3. Milyen szerepe van a testdíszítésnek a harcra való felkészülésben? Milyen európai párhuzamot használ a szerző a helyzet leírására?
4. Hogyan festik ki magukat a trobriandi férfiak? Milyen mintakészletet használnak?

5. Hogyan tartják számon az eredményt? Miért sajátos a trobriandi bíró alakja? Összehasonlítható-e az alakja az európai sportbírókéval?